

УДК 008/7.006:004.92

DOI 10.32461/2226-3209.1.2025.327934

Цитування:

Ллойд-Маєр О. В. Становлення медіамистецтва в Україні: соціокультурний контекст. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2025. № 1. С. 123–128.

Ллойд-Маєр Олесь Володимирівна, аспірантка Волинського національного університету імені Лесі Українки
<https://orcid.org/0000-0002-1526-4776>
LloidmaierOlesia@gmail.com

Lloyd-Mayer O. (2025). Formation of Media Art in Ukraine: Sociocultural Context. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 1, 123–128 [in Ukrainian].

СТАНОВЛЕННЯ МЕДІАМИСТЕЦТВА В УКРАЇНІ: СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ КОНТЕКСТ

Мета статті – аналіз основних тенденцій та особливостей становлення медіамистецтва в Україні в контексті сучасної культури. **Методологія дослідження** ґрунтується на міждисциплінарному синтезі соціокультурної аналітики та історико-логічного підходу для аналізу соціокультурних чинників становлення медіамистецтва, методу інтерпретації текстів для систематизації історіографії, системного підходу та загальнонаукових методів аналізу й синтезу, зіставлення і порівняння, індукції і дедукції. **Наукова новизна.** Уперше визначено, систематизовано й проаналізовано соціокультурні чинники, які обумовили особливості становлення українського медіа-арту. **Висновки.** Повноцінне становлення медіамистецтва в Україні відбулося в період 90-х років, коли воно стало одним із пріоритетних напрямів художньої творчості. Потужним імпульсом для динамічного розвитку медіа-арту було проголошення незалежності України. Важливим чинником його становлення стала інституційна підтримка з боку міжнародних культурно-мистецьких фондів, приватних меценатів, організація численних виставок і фестивалів, зростання технічної спроможності галерей сучасного мистецтва щодо адекватного експонування творів медіа-арту. У порівняно короткий термін українське медіамистецтво надолужило відставання і в своїх кращих проявах вийшло на світовий рівень в якості потужного засобу художнього висловлювання, творчих експериментів та оригінальних форм художньої репрезентації суспільно важливих ідей. Із поширенням високошвидкісного Інтернету й програм вільного доступу, впровадженням технологій NFT та штучного інтелекту розпочинається новий етап розвитку медіамистецтва. Його характерною ознакою є розширення соціальної бази, передусім за рахунок молодих поколінь митців і реципієнтів, які народилися й сформувалися у просторі цифрової культури.

Ключові слова: медіамистецтво, соціокультурний контекст, технології, цифрова культура, культурна аналітика.

Lloyd-Mayer Olesia, Postgraduate Student, Department of Cultural Studies, Lesya Ukrainka Volyn National University

Formation of Media Art in Ukraine: Sociocultural Context

The purpose of the article is to analyse the main trends and features of the formation of media art in Ukraine in the context of modern culture. **The research methodology** is based on an interdisciplinary synthesis of sociocultural analytics, historical and logical approaches to the analysis of sociocultural factors of the formation of media art, the method of interpreting texts for the systematisation of historiography, a systemic approach and universal scientific methods of analysis and synthesis, juxtaposition and comparison, induction and deduction. **Scientific novelty.** For the first time, socio-cultural factors that determined the features of the formation of Ukrainian media art were identified, systematised and analysed. **Conclusions.** The full-fledged formation of media art in Ukraine took place in the 90s, when it became one of the priority areas of artistic creativity. A powerful impetus for the dynamic development of media art was the proclamation of Ukraine's independence. An important factor in its formation was the institutional support from international cultural and artistic foundations, private patrons, the organisation of numerous exhibitions and festivals, the growth of the technical capacity of contemporary art galleries to adequately exhibit works of media art. In a relatively short period of time, Ukrainian media art caught up and in its best manifestations reached the world level as a powerful means of artistic expression, creative experiments and original forms of artistic representation of socially important ideas. With the spread of high-speed Internet and open-access programmes, the introduction of NFT and artificial intelligence technologies, a new stage in the development of media art begins. Its characteristic feature is the expansion of the social base, primarily due to the younger generations of artists and recipients who were born and formed in the space of digital culture.

Keywords: media art, sociocultural context, technology, digital culture, cultural analytics.

Актуальність теми дослідження. Медіамистецтво, яке розвивається на основі синтезу художньої образності і медіа-технологій, сьогодні знаходиться в авангарді художньої культури. Його твори найбільш адекватно виражають провідні тенденції сучасного розвитку – глобалізацію, технізацію, цифровізацію, віртуалізацію і децентралізацію соціокультурного простору. Попри те, що в Україні його активне становлення розпочинається тільки з 90-х років (у той час як на Заході – з 60-х років), українські митці швидко надолужили відставання, опанувавши всі основні напрями, і створили значний масив самобутніх творів, в яких виразальною мовою сучасних технологій артикулювали важливі культурні, соціальні й політичні смисли. Якщо в західноєвропейських країнах паралельно із розвитком медіамистецтва потужно розвивається його теоретичний дискурс, то в українській науці особливості становлення цього мистецтва ще не стали предметом ґрунтовного осмислення. Упродовж останніх років з'явилася величезна кількість фактажного матеріалу, який потребує систематизації й осмислення. Ця проблематика актуалізується в контексті сучасної цифрової культури з появою штучного інтелекту, небувалим зростанням кількості технічно створених зображень, потужної медіатизації й віртуалізації людської діяльності, зокрема й художньої творчості.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед наукових досліджень українського медіамистецтва варто передусім відзначити доробки О. Балашової та Я. Пруденко. Так, у своїй дисертації О. Балашова зосередила основну увагу на філософсько-антропологічних аспектах медіамистецтва, артикулюючи важливий, на нашу думку, принцип необхідності вивчення мистецтва в загальному соціокультурному контексті як механізму самоопису та саморегуляції культури [2, 16]. Я. Пруденко вивчала історію становлення медіамистецтва в Україні, вона – ініціаторка створення Відкритого архіву українського медіа-арту. Дослідниця слушно зазначила, що «питання інституалізації українського медіа-арту до сьогодні лишається на узбіччі академічних культурології, естетики та мистецтвознавства» [15, 159]. Кураторка багатьох мистецьких проєктів Н. Манжалій подає важливу інформацію про розвиток мистецтва нових медіа в Україні кінця 90-х, початку 2000-х років [13]. Проблематиці відображення соціальних трансформацій в українському медіамистецтві присвячена стаття В. Бавикіної [1]. Певні

аспекти розвитку українського медіа-арту також висвітлюється у дослідженнях Н. Агафонової, В. Головей, Т. Грідяєвої, О. Ландяк, О. Ліщинської, Т. Міронової, С. Побожія, О. Соловйова та ін. З окремих різновидів медіамистецтва на сьогодні найбільш дослідженим є відеоарт, аналізу якого присвячені доробки таких науковців як Г. Вишеславський [4; 5], В. Головей [9], В. Когут [11] та ін. Серед ґрунтовних досліджень цієї проблематики варто особливо відзначити дисертацію В. Когута, в якій визначені особливості становлення та функціонування відеоарту в Україні з акцентом на аналізі новаторського внеску львівських митців [11]. Огляд наукової літератури засвідчує, що серед досліджень українського медіа-арту переважають мистецтвознавчі праці. Водночас до сьогодні відсутні комплексні культурологічні дослідження особливостей його становлення в контексті української культури.

Мета статті – аналіз основних тенденцій та особливостей становлення медіамистецтва в Україні в контексті сучасної культури.

Результати дослідження. Медіамистецтво розпочинає свій розвиток в 60-ті роки минулого століття в США та країнах Західної Європи, у 70-х і 80-х роках поширюється у Східній Європі. Як відомо, цьому сприяли прискорений розвиток технологій та зростання їх впливу на художню творчість. В культурологічному аспекті медіамистецтво можна вважати породженням постмодерної культури з її критичним пафосом щодо ідеологічної пропаганди, зокрема й критичних випадів проти використання таких технологій як телебачення для маніпулювання свідомістю масової аудиторії. Важливе значення мали й протестні настрої, скеровані проти комерціалізації мистецтва та ідеологічно заангажованої естетики, а також бажання вийти за межі традиційних засобів художнього вираження.

Якщо у мистецькому середовищі країн Заходу творча репрезентація таких критичних ідей не зустрічала перешкод з боку владних структур, то в Східній Європі в умовах авторитарних режимів, тотального контролю і суворой цензури ця художня активність значною мірою гальмувалися. Досліджуючи передумови розвитку відеоарту, дослідник В. Когут зокрема зазначає: «аналізувати передумови появи відеоарту не можемо окремо від технічного устаткування, де наявність відеокамери – першочерговий критерій. А в Східній Європі такий інструментарій перебував

під пильним контролем панівної політичної партії. Для соціалістичної влади кінематограф і телеекран були особливими інструментами пропаганди, отже, про вільне висловлювання у вигляді експериментального кіно чи відеоарту говорити не доводилося» [11, 65]. Цим пояснюється те, що в країнах Східної Європи активний розвиток медіамистецтва розпочинається пізніше.

У колишніх республіках Радянського Союзу, зокрема й в Україні, умови були ще складнішими, будь-які спроби соціальної критики або ж радикальні художні експерименти викликали репресивну реакцію з боку влади. Водночас мали місце поодинокі спроби синтезу мистецьких практик і технологій. У цьому контексті слід згадати ранні експерименти харків'янина Б. Михайлова, який пізніше став всесвітньо відомим фотомитцем. Працюючи інженером, він всерйоз захопився фотографією. За твердженням Б. Михайлова, на формування його соціальної позиції, критичного ставлення до радянської дійсності і прагнення свободи самовираження мав сильний вплив скандальний процес проти групи харківських стиляг, яких було покарано за модне вбрання і захоплення ро-н-ролом. Однією з форм творчих пошуків фотохудожника стала суб'єктивна маніпуляція з фотографічними зображеннями, зокрема, метод накладання зображень із двох плівок, використаний у серії «Вчорашній бутерброд» (кін. 1960-х – 1970-ті рр.), що експонувалася під музику рок-групи «Pink Floyd»: «У двох плівках, що випадково склеїлися як бутерброд, я випадково побачив на просвіт абсолютно нове, метафоричне зображення. Рухаючи одну плівку вздовж іншої, я міг швидко отримувати велику кількість зображень, з яких потрібно було тільки відібрати важливе... <...> Я гадаю, що серія *Вчорашній бутерброд* відповідала світовідчуттю радянської людини 60–70-х, яка, як і я, вже усвідомлювала подвійність радянського життя і ніби говорила про початок змін у суспільстві, його демократизації» [14].

У 70-х роках українські митці починають художні експерименти із застосуванням комп'ютерних технологій. Одним із перших використовувати комп'ютер у творчому процесі став київський кібернетик і фотомитець М. Недзельський («Відеоопалімпсести», 1972), створюючи відео і слайд-проекції на основі синтезу світло-кольору, безпредметних зображень і звуків. Саме М. Недзельського українські дослідники відзначають серед тих, хто стояв на початку розвитку комп'ютерного мистецтва в Україні [6]. Перші твори, виконані на комп'ютері за допомогою спеціальних комп'ютерних програм та цифрової обробки

фотографій у 1989 р. створив В. Харченко; це були візуальні композиції, які згодом він назвав «метаграфіями», та саунд-арт концерт «Номо soveticus», який згодом транслювався в інтернет-мережі і став частиною мультимедійних композицій [5].

Такі експериментальні художні пошуки, хоча й були спорадичними, все-таки стали важливою передумовою динамічного становлення українського медіамистецтва в 90-ті роки. Найпотужніший імпульс цьому процесу надали радикальні політичні зміни – перебудова кінця 80-х років, а головне – проголошення незалежності України в 1991 р. Процеси демократизації, передусім, поступове послаблення ідеологічного тиску й цензури, відкрита можливість знайомства з передовим зарубіжним досвідом, з одного боку, та прискорений прогрес технологій, зокрема впровадження портативних комп'ютерів і відеокамер, з другого, сприяли прискореному розвитку мистецтва нових медіа в Україні. На початку 90-х років перед українським мистецтвом, яке тривалий час розвивалося в умовах ізоляції від міжнародного мейнстріму, гостро постало питання самоідентифікації, а також потреба надолуження втраченого, «необхідності засвоїти весь західний досвід за дуже короткий термін, тому ситуація була позначена надзвичайною спресованістю та дифузністю явищ», – слушно зазначає дослідниця О. Баршинова [3].

Важливе значення для прискорення розвитку медіа-арту в Україні мало створення відповідних інституцій, які займалися підтримкою актуального мистецтва. Серед них – Центр сучасного мистецтва Сороса (далі – ЦСМС), що активно діяв з 1993 р. по 2008 р. в Києві та Одесі як частина міжнародної мережі ЦСМС. Ця благодійна організація була заснована американським меценатом Дж. Соросом, вона надавала організаційну та грантову підтримку, спрямовану на фінансування мистецьких проєктів і участі українських митців у міжнародних бієнале, поширення навчально-інформаційних матеріалів і періодичних видань з питань теорії та практики сучасного візуального мистецтва [20]. У 1995 р. на території Києво-Могилянської академії відкрилася художня галерея ЦСМС, діяльність якої сприяла знайомству широкої публіки, особливо творчої молоді, із сучасними авангардними експериментами, зокрема й у сфері художніх медіапрактик. У ЦСМС працювали такі відомі куратори й дослідники сучасного мистецтва як

С. Онух, М. Кузьма, Л. Моцюк, Н. Манжалій, К. Стукалова та ін. [20].

Художники й дослідники однакові в тому, що ЦСМС відігравав роль своєрідного каталізатора культурного транзиту України від авторитарного минулого до демократизації. Діяльність центру була спрямована на підтримку соціально заангажованого мистецтва і передусім, мистецтва нових медіа (відеоарт, відеоінсталяція, цифрова фотографія, net art та ін.). Перевага надавалася медіа-арту, в якому репрезентувалася проблематика громадянського суспільства, плюралізм ідей і цінностей на противагу тоталітарним «суспільствам однієї ідеї». «Таку інституційну політику можна пояснити <...> розглядом нових медіа як дієвого інструменту демократизації, що вважався ефективнішим за інші види художньої діяльності», – вважає Л. Лозовий [12].

У 1997 р. при ЦСМС була створена програма «Інфо Медіа Банк», метою якої було ознайомлення митців із новими цифровими технологіями та оволодіння навичками їх застосування в художній творчості. Вперше українським митцям надавали необхідне технічне обладнання та проводили навчання практикам створення медіа-арту [10]. Після припинення існування цього проєкту кураторами Н. Манжалій та Л. Моцюк було засновано творчу лабораторію «Media Art Lab Kyiv», що займалася головним чином репрезентацією зарубіжного медіа-мистецтва в Україні за підтримки ГО «Альтернативні Візуальні Студії», а також упродовж 2000–2002 років організовувала проведення Київського міжнародного фестивалю медіамистецтва. Це був доволі успішний досвід презентації медіа-арту в Україні, що стало можливим на основі співпраці з провідними міжнародними мистецькими інституціями та центрами [21].

Після припинення роботи ЦСМС його справу продовжила Фундація Центр сучасного мистецтва (далі CSM), зусилля якої були скеровані на розвиток і взаємодію некомерційних мистецьких практик, на створення можливостей для творчої взаємодії художників, критиків, кураторів, дослідників, на заохочення інноваційності й стимулювання міжнародної співпраці. CSM багато зробив для підтримки культурних досліджень, стимулювання публічних дискусій про роль і статус сучасного мистецтва [20]. Від 2010 р. CSM публікує онлайн журнал критики сучасної культури «KORYDOR», який і сьогодні є важливою платформою для критичного аналізу актуальних культурно-мистецьких процесів. З

кінця «нульових» зростає інтерес до архівування і дослідження медіамистецтва. Так, з 2008 р. розпочалася кропітка робота по створенню Відкритого архіву українського медіа-арту, сайт якого було презентовано кураторкою Я. Пруденко у 2015 р. [17].

Наведені факти свідчать про те, що упродовж 90-х – на початку 2000-х років прискореними темпами відбувалася інституалізація українського медіамистецтва. Завдяки підтримці міжнародних фондів і активізації співробітництва із зарубіжними партнерами в його розвитку відбулися якісні зміни. Урізноманітнювалася тематика, медіа-митці активно зверталися до гострих соціально-політичних питань, до пошуків культурної ідентичності, проблематики тілесності, гендеру, візуальної антропології тощо. Посилилася жанрова й видова різноманітність: відео-арт (передусім твори О. Гнилицького, К. Проценко, О. Чепелик, А. Боярова, Г. Куц і В. Довгалюка та ін), мультимедійна інсталяція (Г. Вишеславський, Г. Сидоренко та С. Якунін), комп'ютерна анімація (Д. Кавсан, І. Ісупов), комп'ютерна графіка (А. Федірко, В. Мельниченко, А. Рибачук, О. Голуб та ін.); принцип мультимедійності закладений в основі експозицій українського мистецтва на Венеційській бієнале 2003 р. (мультимедійна композиція В. Сидоренка «Жорна часу») тощо [5].

Все більшого суспільно-культурного резонансу набували фестивалі і виставки медіамистецтва. Про це, наприклад, свідчать такі виставки цього періоду, як «Barbaros. Нове варварське бачення», «Інтермедія», «Екранізація», «Заздрість» в Києві, «Новий файл», «Академія холоду» в Одесі, «Алхімічна капітуляція» на військовому кораблі в Севастополі; фестивалі «Ре-візія» в Івано-Франківську, «Пастка для снів» в Києві, а діяльність Медіалабораторії в ЦСМ Сороса, вже на межі століть дала поштовх для започаткування Київського міжнародного фестивалю медіа-мистецтва (KIMAF) [16, 8]. Поступово зростала кількість художніх галерей із достатнім технічним устаткуванням для належного експонування творів медіа-арту. Формуються регіональні осередки, основними з яких стали Київ, Одеса, Львів, Харків, Херсон [18].

Водночас відбувалося становлення кураторства і фахової критики. А головне, під впливом процесів демократизації соціокультурне середовище в Україні змінювалося на більш інформоване й толерантне, завдяки чому поступово відбувалася зміна в сприйнятті медіа-арту – від нерозуміння або ж навіть заперечення його

мистецького статусу – до зацікавленого адекватного сприйняття. Водночас на етапі становлення зберігалася залежність мистецької творчості від доступу до дорогого медіа-устаткування та відповідних виставкових просторів.

Із поширенням в Україні високошвидкісного Інтернету й програм вільного доступу, впровадженням NFT і технологій штучного інтелекту розпочинається новий етап розвитку медіамистецтва. Найбільшої інтенсивності він досягає з початком повномасштабного російського вторгнення. Буквально з перших днів війни у соціальних мережах були ініційовані сотні проєктів з метою створення цифрових зображень на воєнно-патріотичну тематику, медіа-арт став дієвою зброєю із захисту України від агресора [7; 8].

Висновки. Повноцінне становлення медіамистецтва в Україні відбулося в період 90-х років, коли воно стало одним із пріоритетних напрямів художньої творчості. Потужним імпульсом для динамічного розвитку медіа-арту було проголошення незалежності України. Важливим чинником його становлення стала інституційна підтримка з боку міжнародних культурно-мистецьких фондів, приватних меценатів, організація численних виставок і фестивалів, зростання технічної спроможності галерей сучасного мистецтва щодо адекватного експонування творів медіа-арту. У порівняно короткий термін українське медіамистецтво надолужило відставання і в своїх кращих проявах вийшло на світовий рівень в якості потужного засобу художнього висловлювання, творчих експериментів та оригінальних форм художньої репрезентації суспільно важливих ідей. Із поширенням високошвидкісного Інтернету й програм вільного доступу, впровадженням технологій NFT та штучного інтелекту розпочинається новий етап розвитку медіамистецтва. Його характерною ознакою є розширення соціальної бази, передусім за рахунок молодих поколінь митців і реципієнтів, які народилися й сформувалися у просторі цифрової культури. Аналіз цих процесів в контексті особливостей сучасної медіакультури є перспективним напрямом подальших досліджень.

Література

1. Бавикіна В. Репрезентація соціальних трансформацій в українському медіамистецтві. *Грані*. 2014. № 10. С. 97–100.
2. Балашова О. Медіамистецтво: філософсько-антропологічний вимір : автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.04. Київ, 2010. 20 с.
3. Баршинова О. Сучасне українське мистецтво: історична пам'ять та світовий контекст. *Korydor*. 10.03.2015. URL: <https://korydor.in.ua/ua/stories/suchasne-ukrayinske-mystetstvo.html> (дата звернення: 05.01.2025).
4. Вишеславський Г. Відео-арт. *Сучасне мистецтво* : наук. зб. / Ін-т проблем сучас. мист-ва Акад. мист. України. Київ : Фенікс, 2009. Вип. VI. С. 53–70.
5. Вишеславський Г., Голуб О. Медіа-арт. *Енциклопедія сучасної України*. URL: <https://esu.com.ua/article-65395> (дата звернення: 05.01.2025).
6. Вишеславський Г., Голуб О. Мистецтво кібернетичне. *Енциклопедія сучасної України*. URL: <https://esu.com.ua/article-65376> (дата звернення: 05.01.2025).
7. Головей В. Інтернет-середовище як соціокультурний простір комунікації і творчості. *Cultural and artistic practices: world and Ukrainian context*. Riga, Latvia : Baltija Publishing. 2023. С. 98–123.
8. Головей В., Ллойд-Маєр О. Медіа-мистецтво як феномен сучасної медіакультури. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 2022. Вип. 41. С. 60–64. DOI: <https://doi.org/10.35619/ucpmk.vi40.545>.
9. Головей В., Рудь О. Соціокультурні передумови становлення відеоарту в контексті розвитку медіатехнологій. *Наук. вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2019. № 12 (396). С. 48–52.
10. Інфо Медіа Банк. URL: <https://www.mediaartarchive.org.ua/education/info-media-bank> (дата звернення: 05.01.2025).
11. Когут В. А. Відеоарт Львова 1990–2020-х років: становлення, моделі, експозиційні концепції : дис. ... доктора філософії за спец. 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» / Львівська національна академія мистецтв. Львів, 2023. 343 с.
12. Лозовий Л. Наскільки реальним був «Сорос-реалізм»? *Korydor*. 12.04.2017. URL: <https://korydor.in.ua/ua/stories/realnyi-soros-realizm.html> (дата звернення: 05.01.2025).
13. Манжалій Н. «Нові території мистецтва»: розвиток комп'ютерно-електронного мистецтва в Україні. URL: <http://www.mediaartarchive.org.ua/publication/noviteritorii-mistectva/> (дата звернення: 05.12.2024).
14. Михайлов Б. Борис Михайлов: з розмов про фотографію. *MOKSOP*. 13.12.2020. URL: <https://www.moksop.org/borys-mykhaylov-z-rozmov-pro-fotografiiu/> (дата звернення: 05.12.2024).
15. Пруденко Я. Д. Інституалізація українського медіамистецтва (від початку 90-х рр. до сьогодні). *Культурологічна думка*. 2011. № 4. С. 159–165.
16. Соловйов О., Савчук С. Українське медіа-мистецтво 1990-х. *FLASHBACK. Українське медіа-*

мистецтво 1990-х. Київ : Мистецький Арсенал. 2018. С. 4–17.

17. У Києві презентували Відкритий архів українського медіа-арту. URL: https://lb.ua/culture/2015/04/24/302901_kieve_prezentovali_otkritiy_arhiv.html (дата звернення: 05.12.2024).

18. Українське медіамистецтво. *Українська правда*. 22.04.2015. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2015/04/22/192876/> (дата звернення: 07.12.2024).

19. Фундація Центр Сучасного Мистецтва. URL: https://www.mediaartarchive.org.ua/institution/csm_foundation (дата звернення: 07.12.2024).

20. ЦСМ Сороса. URL: https://www.mediaartarchive.org.ua/institution/csm_soros_kyiv/ (дата звернення: 07.12.2024).

21. Media Art Lab Kyiv. URL: https://www.mediaartarchive.org.ua/institution/media_art_lab/ (дата звернення: 27.12.2024).

References

1. Bavykina, V. (2014). Representation of Social Transformations in Ukrainian Media Art. *Grani*, 10, 97–100 [in Ukrainian].

2. Balashova, O. (2010). Media Art: Philosophical and Anthropological Dimension. Extended Abstract of Candidate's Thesis. Kyiv [in Ukrainian].

3. Barshynova, O. (2015, March 10). Contemporary Ukrainian Art: Historical Memory and World Context. Korydor. Retrieved from: <https://korydor.in.ua/ua/stories/suchasne-ukrayinske-mystetstvo.html> [in Ukrainian].

4. Vysheslavskyi, H. (2009). Video Art. *Modern Art*, 6, 53–70 [in Ukrainian].

5. Vysheslavskyi, H. & Holub, O. (2018). Media Art. *Encyclopaedia of Modern Ukraine*. Retrieved from: <https://esu.com.ua/article-65395> [in Ukrainian].

6. Vysheslavskyi, H., & Holub, O. (2018). Cybernetic Art. *Encyclopaedia of Modern Ukraine*. Retrieved from: <https://esu.com.ua/article-65376> [in Ukrainian].

7. Holovei, V. (2023). The Internet Space as a Sociocultural Environment of Communication and Creativity. *Cultural and Artistic Practices: World and Ukrainian Context*. Riga [in Ukrainian].

8. Holovei, V., & Lloyd-Mayer, O. (2022). Media Art as a Phenomenon of Modern Media Culture. *Ukrainian Culture: Past, Present, and Ways Forward*, 41, 60–64. DOI: <https://doi.org/10.35619/ucpmk.vi40.545> [in Ukrainian].

9. Holovei, V., & Rud, O. (2019). Sociocultural Prerequisites for the Formation of Video Art in the Context of the Development of Media Technologies. *Scientific Bulletin of Lesya Ukrainka Eastern European National University*, 12, 48–52 [in Ukrainian].

10. Info Media Bank. (n.d.). Retrieved from: <https://www.mediaartarchive.org.ua/education/info-media-bank> [in Ukrainian].

11. Kohut, V. A. (2023). Video Art of Lviv in the 1990s–2020s: Development, Models, Exhibition Concepts. Doctoral Thesis. Lviv [in Ukrainian].

12. Lozovyi, L. (2017, April 12). How Real Was "Soros Realism"? Korydor. Retrieved from: <https://korydor.in.ua/ua/stories/realnyi-soros-realizm.html> [in Ukrainian].

13. Manzhaliy, N. (n.d.). "New Territories of Art": The Development of Computer and Electronic Art in Ukraine. Retrieved from: <http://www.mediaartarchive.org.ua/publication/noviteritorii-mistectva/> [in Ukrainian].

14. Mykhailov, B. (2020, December 13). Borys Mykhailov: From Conversations about Photography. MOKSOP. Retrieved from: <https://www.moksop.org/borys-mykhaylov-z-rozmov-pro-fotografiiu/> [in Ukrainian].

15. Prudenko, Ya. D. (2011). Institutionalisation of Ukrainian Media Art (From the Early 1990s to the Present). *Cultural Thought*, 4, 159–165 [in Ukrainian].

16. Soloviov, O., & Savchuk, S. (2018). Ukrainian Media Art of the 1990s. *FLASHBACK. Ukrainian Media Art of the 1990s*, 4–17 [in Ukrainian].

17. The Open Archive of Ukrainian Media Art was Presented in Kyiv (2015). Retrieved from: https://lb.ua/culture/2015/04/24/302901_kieve_prezentovali_otkritiy_arhiv.html [in Ukrainian].

18. Ukrainian Media Art. (2015, April 22) *Ukrainsjka pravda*. Retrieved from: <https://life.pravda.com.ua/culture/2015/04/22/192876/> [in Ukrainian].

19. Centre of Contemporary Art Foundation. (n.d.). Retrieved from: https://www.mediaartarchive.org.ua/institution/csm_foundation [in Ukrainian].

20. CSM Sorosa. (n.d.). Retrieved from: https://www.mediaartarchive.org.ua/institution/csm_soros_kyiv/ [in Ukrainian].

21. Media Art Lab Kyiv. (n.d.). Retrieved from: https://www.mediaartarchive.org.ua/institution/media_art_lab/ [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 09.01.2025

Отримано після доопрацювання 11.02.2025

Прийнято до друку 20.02.2025